

Visita-taller
Educació
secundària

"Aigües subterrànies de la Vila de Gràcia"
Guió per al docent

Ajuntament de Barcelona - Arxiu Municipal de Barcelona Arxiu Municipal del Districte de Gràcia

barcelona.cat/arxiunicipal

www.facebook.com/bcnarxiunicipal

https://twitter.com/BCN_arxiu

Fotografies de la portada

Pont provisional sobre la llera de la riera de Malla quan creua el carrer del Rosselló.1889. AMDG

Projecte del clavegueram per a la Vila de Gràcia.1886. Pere Garcia Fària. AMDG

-
- Guió didàctic de la visita-taller per a educació secundària obligatòria

"Aigües subterrànies de la Vila de Gràcia"

Presentació

Es proposa una visita-taller amb la finalitat de donar a conèixer l'Arxiu Municipal del Districte de Gràcia a l'alumnat d'educació secundària. Aquesta proposta donarà l'oportunitat de descobrir l'Arxiu, a la vegada que es farà una activitat de recerca amb fonts primàries.

L'activitat estarà dividida en dues parts. La primera serà la visita al centre d'arxiu on es mostrarà a l'alumnat el recorregut que fa un document des que arriba a l'Arxiu fins que és consultat pels usuaris.

A la segona part, es durà a terme el taller de recerca amb l'objectiu de fer-los investigar i reflexionar, a partir de diferents tipus de documents, sobre un període concret de la història del districte.

A través d'aquesta activitat, l'alumnat podrà conèixer de primera mà tant la funció de l'Arxiu com la feina dels arxivers i arxiveres, i comprendre el valor dels documents com a testimoni patrimonial del passat i eina de gestió per a l'Administració municipal.

1. Objectius didàctics

- Conèixer les funcions de l'Arxiu Municipal del Districte de Gràcia.
- Conèixer els diferents tipus de documents que es guarden en aquest arxiu.
- Analitzar els diversos suports d'escriptura utilitzats al llarg de la història.
- Relacionar les diverses dependències amb la funció que s'hi desenvolupa.
- Reflexionar sobre la importància de conservar els documents, font de coneixement de la història.
- Conèixer com es classifiquen i ordenen els documents un cop arriben a l'Arxiu.
- Conèixer la història de la construcció del clavegueram a la Vila de Gràcia.
- Comprendre la necessitat de la xarxa de clavegueram i la seva relació amb l'esperança de vida.
- Identificar els elements principals de la xarxa de clavegueram.
- Investigar els processos administratius per a l'adjudicació de les obres de la xarxa de clavegueram.
- Analitzar diversos tipus de documentació per tal de poder-la interpretar.
- Participar activament en el treball en grup, adoptant una actitud responsable, solidària, cooperativa i dialogant, argumentar les pròpies opinions i contrastar-les amb les dels altres, respectant els principis bàsics del funcionament democràtic.
- Utilitzar l'expressió oral com a eina per construir coneixement, per comunicar-lo i per compartir-lo amb els altres.

2. Què cal saber abans de fer l'activitat?

Per tal d'aprofitar al màxim la visita-taller, proposem que prèviament l'alumnat treballi a l'aula alguns aspectes com ara:

- Conèixer la ubicació de l'Arxiu Municipal del Districte de Gràcia.
- Tenir una idea aproximada de què és un arxiu i com funciona.
- Conèixer la professió d'arxiver/a.
- Haver parlat prèviament a classe de què són els documents d'arxiu.
- Haver explicat que actualment una part de les accions humanes generen documents i que una part del conjunt d'aquesta informació va a parar a l'arxiu.
- Conèixer la importància de les fonts documentals.
- Haver parlat a classe de la Revolució Industrial i el creixement demogràfic del tombant del segle XIX i XX.

3. Descripció de l'activitat

La visita-taller dirigida a l'alumnat d'educació secundària està orientada al descobriment de l'Arxiu i del valor administratiu, social i cultural que representa, així com a la descoberta que els documents ens apropen coneixement concret sobre el nostre passat.

Ens trobarem al porxo situat davant de la biblioteca, on ens presentarem i s'explicarà l'activitat que durem a terme. A continuació anirem a visitar les diverses dependències de l'Arxiu Municipal del Districte de Gràcia, on descobrirem com són els dipòsits documentals, la sala de consulta, la sala de tractament de la documentació, com es conserven els documents i quins tipus de documents es custodien. L'alumnat també podrà manipular diferents suports d'escriptura fets servir al llarg de la història.

A continuació, ens dirigirem a la sala on han de fer la seva recerca grupal. Dividirem la classe en quatre grups que hauran d'investigar a partir de fonts documentals. Cada alumne disposarà d'un quadern de treball que tindrà la finalitat de guiar-lo en la recerca, tant en l'àmbit individual com de grup. Sempre se'ls donarà suport per orientar les tasques per fer i els passos que cal seguir.

Primerament es plantejarà a l'alumnat els problemes que va comportar el gran creixement sostingut que va patir la Vila de Gràcia a finals del segle XIX. Va portar, a la llarga, el progrés, però també va posar de manifest caresties que patia un nucli urbà que havia crescut sense una planificació prèvia. Un dels problemes que se'n va derivar va ser l'augment de la mortalitat a causa de la manca de salubritat de l'aigua. Per aprofundir en la realitat d'aquesta situació, l'alumnat podrà consultar alguna documentació rellevant que custodia l'arxiu. En el seu conjunt, aquesta documentació permet dur a terme una tasca de recerca que ajuda l'investigador (en aquest cas l'alumnat) a entendre la dimensió del problema, la implicació de les institucions i de la ciutadania i els procediments legals per pal·liar-lo i finalment solucionar-lo.

El conjunt de documentació que l'alumnat podrà analitzar, constitueix una oportunitat de passar de les concepcions abstractes del que suposen termes com *creixement urbanístic*, *higienisme*, *cientifisme*, o bé *participació ciutadana*, a les problemàtiques reals que es van viure en aquells darrers anys del segle XIX. Així, l'alumnat podrà conèixer de primera mà com el consistori de la Vila de Gràcia va actuar davant la situació que assetjava els seus vilatans i també les mesures que es van prendre, la reacció d'altres administracions i la dels ciutadans implicats.

Inicialment, es farà una breu explicació per presentar el context i la problemàtica que va portar a generar la necessitat de construir la xarxa de clavegueres. A continuació s'abordarà el problema dels condicionants geogràfics i econòmics.

Treball en grups

Cada grup investigarà un aspecte diferent relacionat amb la xarxa de clavegueram de la Vila de Gràcia. Concretament es dividirà el grup classe en quatre subgrups i cadascun investigarà els aspectes següents:

Grup A: "Mortalitat i clavegueram"

Quina era la necessitat que va impulsar la construcció de la xarxa de clavegueram de la Vila de Gràcia? Quina entitat es va encarregar de supervisar les obres? A qui es va consultar per justificar una obra tan important?

Grup B: "Un expedient d'obres relacionat amb la canalització d'aigües brutes"

Com es resolva la construcció de les infraestructures relacionades amb el clavegueram i el sanejament d'aigües mentre no hi va haver connexió a la xarxa de clavegueram de Barcelona?

Grup C: "El funcionament del sistema de clavegueram"

Com havia de funcionar el sistema de clavegueram? Quins eren els cabals més importants de Gràcia? On havien de ser els col·lectors?

Grup D: "El projecte de Pere Garcia Fària"

Quina és l'estructura del treball de Pere Garcia Fària? Quines eren les prioritats del seu projecte?

4. Continguts i competències de l'activitat

CONTINGUTS	COMPETÈNCIES
<ul style="list-style-type: none"> ● Obtenció d'informació i interpretació d'un fet o un període històric a partir de la selecció i el contrast de fonts primàries i secundàries. 	Competència 2: Aplicar els procediments de la recerca històrica a partir de la formulació de preguntes i anàlisi de fonts, per interpretar el passat.
<ul style="list-style-type: none"> ● Utilització de fonts històriques de diversa tipologia i complexitat per donar resposta, de manera autònoma, a les preguntes que es plantegen i a d'altres que l'alumne mateix es formula. 	Competència 2: Aplicar els procediments de la recerca històrica a partir de la formulació de preguntes i anàlisi de fonts, per interpretar el passat.
<ul style="list-style-type: none"> ● Identificació de nocions temporals de simultaneïtat, successió i durada, etcètera, referents a esdeveniments històrics. 	Competència 1: Analitzar els canvis i les continuïtats dels fets o fenòmens històrics per comprendre'n la causalitat històrica.
<ul style="list-style-type: none"> ● Identificació, diferenciació i explicació de les causes i conseqüències d'un fet històric de rellevància per a la comprensió de situacions i problemes socials del present. 	Competència 1: Analitzar els canvis i les continuïtats dels fets o fenòmens històrics per comprendre'n la causalitat històrica.
<ul style="list-style-type: none"> ● Extracció de la informació més rellevant de les fonts històriques i anàlisi i valoració de la seva fiabilitat, plantejant hipòtesis, contrastant-les amb d'altres i extraient-ne conclusions. 	Competència 2: Aplicar els procediments de la recerca històrica a partir de la formulació de preguntes i anàlisi de fonts, per interpretar el passat.
<ul style="list-style-type: none"> ● Contrast de les diverses fonts i discerniments sobre el seu grau de fiabilitat. 	Competència 11: Formar-se un criteri propi sobre problemes socials rellevants per desenvolupar un pensament crític.
<ul style="list-style-type: none"> ● Utilització correcta i amb fluïdesa d'un vocabulari històric ampli. 	Competència 2: Aplicar els procediments de la recerca històrica a partir de la formulació de preguntes i anàlisi de fonts, per interpretar el passat.

5. Metodologia

És una activitat pensada perquè l'alumnat participi activament en la construcció del seu propi coneixement a partir de l'observació, la manipulació, la classificació, la relació i la interpretació de diferents documents. Emprarem una metodologia basada en el treball cooperatiu i el diàleg.

Es tindran presents les necessitats del grup i s'adaptaran els continguts al nivell de coneixements previs copsats per part de l'educador durant la introducció de l'activitat.

La metodologia que es portarà a terme serà participativa i activa. Durant la visita, l'alumnat no només visitarà els espais, sinó que reflexionarà sobre la seva utilitat i necessitat.

Al final de l'activitat, cada grup exposarà les conclusions a les quals hagi arribat. És la part més important de l'activitat, ja que és el moment de compartir els coneixements adquirits i construir una idea comuna de quines problemàtiques i quins protocols administratius va generar la construcció de la xarxa de clavegueram de Gràcia.

6. Conceptes

- L'Arxiu Municipal del Districte de Gràcia
- Tipologia i característiques de la documentació: expedients administratius, projectes, informes, pressupostos, plànols...
- La xarxa de clavegueram de Gràcia
- Estructura i parts de la xarxa de clavegueram
- Condicions sanitàries a Gràcia a finals del segle XIX
- L'higienisme
- Configuració hidrogràfica de Gràcia

7. Activitats d'aprenentatge

- Introducció per captar preconceptes de l'alumnat
- Visita a les diverses dependències de l'Arxiu
- Observació i recerca amb fonts primàries
- Anàlisi de fonts primàries relacionades amb el projecte de clavegueram
- Formulació d'hipòtesis
- Interpretació de dades
- Posada en comú

8. Recursos i materials

- Dossier general de l'Arxiu Municipal de Barcelona
- Guió de l'activitat per al docent
- Quadern de l'alumnat
- Maleta didàctica amb suports d'escriptura
- Selecció de documents de l'Arxiu per a la visita
- Fonts primàries, com ara expedients administratius, licitacions o bé projectes

9. Fitxa de l'activitat

Nom de l'activitat:

Aigües subterrànies de la Vila de Gràcia

Horari de les activitats didàctiques: per concretar.

Preu: gratuït.

Durada total: 2 hores.

Cicle educatiu: educació secundària obligatòria.

Nombre d'alumnes: 25 (aproximadament).

El mestre haurà d'estar present durant l'activitat per tal d'acompanyar i supervisar el grup.

Inscripcions: a través del telèfon 932 177 183 o de l'adreça electrònica amdg@bcn.cat.

Horari d'atenció al públic de l'arxiu: de dilluns a divendres, de 10.00 a 14.00 hores.

Horari d'atenció telefònica: de dilluns a divendres, de 9.00 a 14.00 hores.

Es necessita demanar cita prèvia per consultar els documents.

10. Consells pràctics

- Procurar ser puntual.
- Parlar amb veu baixa durant l'activitat perquè hi ha persones consultant documents.
- Manipular els documents amb molta cura perquè no es deteriorin.
- Portar llapis i goma o altres materials per poder escriure.
- L'alumnat compartirà els materials per grup, i en tot moment n'han de ser responsables i tenir-ne cura.
- Animar l'alumnat a participar en totes les activitats de manera activa.
- Es poden portar càmeres fotogràfiques perquè es preveu que hi haurà moments en què l'alumnat podrà fer fotografies.

11. Propostes posteriors

- Situar en un plànol del pla de Barcelona les diverses rieres i torrents antics.
- Investigar sobre la figura de Pere Garcia Fària.
- Indagar el paper del clavegueram en el projecte urbanístic de Barcelona d'Ildefons Cerdà.
- Visitar la xarxa de clavegueram de Barcelona.

12. Per saber-ne més

Capel, H; Tatjer, M. "Reforma social, serveis assistencials i higienisme a la Barcelona del final del segle XIX (1876-1900)". A: Roca Rosell, A. (coord.). *Cent anys de salut pública a Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1991 (pàg. 31-37).

Nadal, F. "Cartografia municipal de Gràcia, 1850-1897". A: Ramon Grau i Carme Montaner (eds.). *Estudis sobre la cartografia de Barcelona, del segle XVIII al XXI: els mapes d'una ciutat en expansió*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya, 2014 (pàg. 120-143).

Carreras Candi, F. *Geografia General de Catalunya*. Ciutat de Barcelona. 8: (pàg. 993-994), 1913.

Garcia Fària, P. *Medios de aminorar las enfermedades y mortalidad en Barcelona. Memoria leída en la Academia de Higiene de Cataluña*. Barcelona: Administración de Industria e Invenciones, 1894.

Cid, S. "Un continuador de la obra de Cerdà: Pere Garcia Fària". *Cuadernos de arquitectura y urbanismo*. Vol. 100 (1974). *Cerdà: un pasado como futuro*: (pàg. 45-49).

Visita el web de l'Arxiu Municipal de Barcelona: barcelona.cat/arxiunicipal

Fes-te fan del Facebook i del Twitter de l'Arxiu Municipal de Barcelona:

www.facebook.com/bcnarxiunicipal

https://twitter.com/BCN_arxiu